

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ
КОМПЛЕКТУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ, ВИКОНАННЯ ВІЙСЬКОВО-
ТРАНСПОРТНОГО ОBOB'ЯЗКУ, БРОНЮВАННЯ ВІЙСЬКОВОЗOB'ЯЗАНИХ
НА ПЕРІОД МОБІЛІЗАЦІЇ ТА НА ВОЄННИЙ ЧАС**

**LEGAL REGULATION OF THE ACTIVITIES OF TERRITORIAL RECRUITMENT
AND SOCIAL SUPPORT CENTERS, FULFILLMENT OF MILITARY
AND TRANSPORTATION OBLIGATIONS, RESERVATION OF MILITARY OBLIGATORS
FOR THE MOBILIZATION PERIOD AND WARTIME**

**Фівкін П.М., полковник,
начальник**

Центральне управління захисту прав військовослужбовців Міністерства оборони України

**Івашенко С.М., полковник,
доцент кафедри права Національної безпеки та правової роботи**
Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У статті досліджуються актуальні питання, пов'язані з організацією та функціонуванням територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (надалі –ТЦКСП, центри) в умовах воєнного стану в Україні. Основна мета центрів полягає у мобілізації ресурсів, виконанні військово-транспортного обов'язку та бронюванні військовозобов'язаних. Однак діяльність ТЦКСП стикається з численними проблемами, які суттєво ускладнюють їх ефективність. По-перше, недосконалість законодавства, яке не завжди враховує специфіку сучасних викликів, зокрема воєнних. По-друге, розмитість нормативних актів та відсутність чітких механізмів реалізації військово-адміністративних заходів призводять до нерегулярностей у їх виконанні.

Однією з ключових проблем є недостатня координація між різними органами влади, що, в свою чергу, створює перешкоди для своєчасного і ефективного виконання завдань, покладених на ТЦКСП. Також відзначаються недоліки в процедурах призначення керівників, які можуть впливати на якість управлінських рішень та виконання функцій центрів.

У статті детально розглядається правове регулювання виконання військово-транспортного обов'язку та бронювання військовозобов'язаних, акцентуючи увагу на основних змінах у цій сфері. Дослідження, проведене на основі аналізу діючої нормативно-правової бази, виявляє існуючі прогалини, які негативно впливають на загальну ефективність діяльності ТЦКСП та, відповідно, на обороноздатність держави. Наприклад, недосконалі механізми бронювання можуть призводити до зловживань і несправедливостей.

Автори акцентують увагу на необхідності вдосконалення адміністративно-правових норм, що регулюють діяльність ТЦКСП, з метою запобігання зловживанням і підвищення прозорості процесів бронювання військовозобов'язаних. Для досягнення наведених цілей необхідно впровадити комплексний підхід, що включає розробку антикорупційних механізмів, вдосконалення процедур контролю та забезпечення громадського моніторингу діяльності центрів. Лише за умов дотримання цих принципів можна сподіватися на покращення ситуації в сфері мобілізації та оборони, що є критично важливим для забезпечення національної безпеки України в умовах воєнного конфлікту.

Ключові слова: територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, військово-транспортний обов'язок, бронювання військовозобов'язаних, військовозобов'язані, воєнний стан, мобілізація.

In the article, the author examines the current issues related to the organization and functioning of the TCCSP in the conditions of martial law in Ukraine. The main purpose of the centers is the mobilization of resources, the fulfillment of military transport duties and the booking of conscripts. However, the activity of TCCSP faces numerous problems that significantly complicate their effectiveness. Firstly, the imperfection of the legislation is noted, which does not always take into account the specifics of modern challenges, in particular military ones. Secondly, the vagueness of normative acts and the lack of clear mechanisms for the implementation of military-administrative measures lead to irregularities in their implementation.

One of the key problems is the lack of coordination between various authorities, which, in turn, creates obstacles to the timely and effective performance of the tasks assigned to the TCCSP. Deficiencies in the procedures for appointing managers are also noted, which can affect the quality of management decisions and performance of the centers' functions.

The article examines in detail the legal regulation of military transport duty and reservation of conscripts, focusing on the main changes in this area. The study, conducted on the basis of the analysis of the current legal framework, reveals existing gaps that negatively affect the overall effectiveness of the TCCSP activity and, accordingly, the state's defense capability. For example, imperfect reservation mechanisms can lead to abuses and injustices.

The author emphasizes the need to improve the administrative and legal norms governing the activities of the TCCSP in order to prevent abuse and increase the transparency of the processes of booking conscripts. To achieve these goals, it is necessary to implement a comprehensive approach, which includes the development of anti-corruption mechanisms, improvement of control procedures and provision of public monitoring of the centers' activities. Only under the conditions of compliance with these principles can one hope for an improvement in the situation in the field of mobilization and defense, which is critically important for ensuring the national security of Ukraine in the conditions of a military conflict.

Key words: TCCSP, military transport duty, reservation of conscripts, conscripts, martial law, mobilization.

Постановка проблеми. Проблематика правового регулювання діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, виконання військово-транспортного обов'язку, бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації набуває особливої актуальності в контексті сучасних викликів, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки України, зокрема під час воєнного стану. Основною метою діяльності ТЦКСП є організація та проведення заходів щодо мобілізації, виконання військово-транспортного обов'язку, а також бронювання

військовозобов'язаних на період мобілізації та воєнний час. Проте правове регулювання їх діяльності нерідко стикається з низкою проблем, пов'язаних з недосконалістю законодавчої бази, розмитістю нормативних актів та відсутністю чітких механізмів реалізації військово-адміністративних заходів. В умовах сучасної війни особливо важливо забезпечити ефективне функціонування ТЦКСП, що вимагає вдосконалення адміністративно-правових норм, які регулюють їх діяльність. Проблемні питання, як відсутність єдиного підходу до бронювання

військовозобов'язаних, недоліки в координації між різними органами влади та нестача чітких критеріїв для відбору мобілізаційного персоналу, потребують глибокого аналізу та врегулювання. Відсутність узгоджених правових норм може призводити до неефективного виконання військових завдань та затримок у мобілізаційних процесах, що, в свою чергу, створює ризики для обороноздатності держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження наведеного питання здійснювали наступні науковці: Авер'янов В.Б., Битяк Ю.П., Голосніченко І.П., Гаращук В.М., Калюжний Р.А., Коломоєць Т.О., Колпаків В.К., Комзюк А.Т., Настюк В.Я., Харитовнова О.І. та інші.

Постановка завдання. Метою дослідження є комплексне дослідження правового регулювання діяльності ТЦКСП у сфері виконання військово-транспортного обов'язку, бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час. Особлива увага приділяється аналізу діючої нормативно-правової бази, що регулює ці процеси, виявленню існуючих проблем та прогалин у законодавстві, а також розробці пропозицій щодо його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Згідно з Положенням про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, що затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 154, ТЦКСП є органами військового управління, що забезпечують виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації [1]. З Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» передбачено, що положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки затверджується Кабінетом Міністрів України [2]. Районні територіальні центри комплектування та соціальної підтримки є відокремленими підрозділами відповідних територіальних центрів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя. Їх структура включає різні відділи, відділення, групи та служби, що забезпечують виконання завдань, визначених для цих центрів, на основі затверджених положень. Керівники районних центрів ухвалюють положення для структурних підрозділів, що регламентують їх діяльність. Загальні положення про районні центри затверджуються керівниками територіальних центрів вищого рівня. Районні центри мають власні печатки із зображенням Державного Герба України та назвою [3].

Зі свого боку поняття відокремлених територіальних підрозділів врегульовано ст. 95 ЦК України, філією є відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює всі або частину її функцій; представництвом є відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює представництво і захист інтересів юридичної особи; філії та представництва не є юридичними особами. Вони наділяються майном юридичної особи, що їх створила, і діють на підставі затвердженого нею положення [4].

Головні проблемні питання, що впливають на адміністративно-правове забезпечення діяльності ТЦКСП в сучасних умовах, поділяються на дві категорії. Перша категорія охоплює об'єктивно існуючу військову специфіку, зокрема продовження роботи цих структур в умовах агресії РФ, безальтернативну пріоритетність забезпечення загальної мобілізації в Україні та суттєве збільшення ролі ТЦКСП, що створює необхідності для зловживання владою окремими представниками, особливо у випадках, пов'язаних із отриманням неправомірної вигоди для ухилення від мобілізації.

Друга категорія чинників пов'язана з недосконалістю нормативно-правової бази, яка регламентує функціонування ТЦКСП, зокрема відсутністю чітко визначених про-

цедур призначення та звільнення керівників, контролю за діяльністю з боку Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України. Незважаючи на специфіку діяльності ТЦКСП, яка не є відкритою, зміни до законодавства можуть суттєво поліпшити оперативний супровід їх роботи з боку правоохоронних органів, запровадження антикорупційних механізмів та громадського контролю через «громадські ради». Важливо зазначити, що проблеми, пов'язані з недосконалістю адміністративно-правового забезпечення, потребують термінового усунення, що позитивно вплине на подальше функціонування військових структур управління [5, с. 336].

Військово-транспортний обов'язок запроваджується для забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань транспортними засобами, зокрема водними, і технікою в особливий період. Це може включати трактори, самохідні шасі, самохідні сільськогосподарські машини, дорожньо-будівельні механізми та сільськогосподарську техніку. Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» передбачено основи виконання військово-транспортного обов'язку. Відповідно до Положення про військово-транспортний обов'язок, що затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2000 № 1921, військово-транспортний обов'язок є невід'ємною частиною підготовки та проведення мобілізації в країні, що охоплює заходи з ведення військового обліку, попередньої підготовки, перевірки готовності та передачі транспортних засобів і техніки військовим формуванням в умовах особливого періоду [6].

Порядок виконання військово-транспортного обов'язку, а також норми безоплатного залучення, вилучення та примусового відчуження транспортних засобів і техніки на період мобілізації та у воєнний час визначаються Кабінетом Міністрів України. Відсоткові норми безоплатного залучення транспортних засобів визначаються залежно від підприємств, установ та організацій за галузями економіки. Під час мобілізації транспортні засоби підприємств всіх форм власності залучаються безкоштовно згідно з Мобілізаційним планом України на умовах повернення після демобілізації. Процес залучення здійснюється через ТЦК, СБУ та інші розвідувальні органи за рішеннями місцевих адміністрацій, які оформлюються відповідними розпорядженнями. Приймання та повернення транспортних засобів оформлюється актами з вказівкою на власника, технічний стан та вартість. Повернення здійснюється протягом 30 днів після оголошення демобілізації. Компенсація за шкоду визначається Кабінетом Міністрів України. З моменту оголошення мобілізації забороняється передача транспортних засобів за кордон, в інші області, передача прав власності, оренда чи застави таких транспортних засобів. Заборона не поширюється на транспортні засоби, які вже були передані в оренду чи заставу до ухвалення відповідного закону. Підприємства повинні забезпечувати доставку транспортних засобів у визначені пункти за частковим нарядом [8].

Визначення підприємств критично важливими для економіки та життєдіяльності населення в особливий період здійснюється за наступними критеріями. Підприємство має сплатити податки, збори та єдиний внесок на суму понад 1,5 млн євро за рік або отримати в іноземній валюті понад 32 млн євро. Підприємство може мати стратегічне значення для економіки або безпеки держави, бути важливим для національної економіки чи громади. Важливою умовою є відсутність заборгованості зі сплати єдиного внеску. Також підприємство має забезпечувати заробітну плату працівникам на рівні не нижче середнього по регіону. Додатково підприємство може бути резидентом Дія Сіті або відповідати двом чи більше критеріям, якщо воно належить до паливно-енергетичного комплексу, займається охороною здоров'я, освітою, соціальним захистом, транспортом або інформаційними

послугами. Підприємства, які здійснюють міжнародні перевезення, транспортні перевезення на загальних маршрутах, або належать до телекомунікаційної сфери, також можуть бути критично важливими. До того, підприємства, які займаються протезно-ортопедичною діяльністю або виготовленням та ремонтом озброєння, також визначаються критично важливими для забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань тощо [10].

Розглядаючи правове регулювання діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, виконання військово-транспортного обов'язку, бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час, слід зазначити, про існуючі проблемні питання. До яких слід віднести: зростання ролі ТЦКСП створює певні можливості для зловживань представниками даних структур, особливо у випадках отримання неправомірної вигоди з метою ухилення від мобілізації в умовах корупційної системи; відсутність чітко визначених процедур призначення та звільнення керівників ТЦКСП, а також контролю за їх діяльністю з боку Міністерства оборони України та Генерального штабу ЗС України; невизначеність в порядку вручення повісток військовозобов'язаним; специфіка діяльності ТЦКСП, що не є відкритою, ускладнює здійснення оперативного супроводу їх роботи відповідними правоохоронними органами; визначення потреби в змінах до законодавства, з метою поліпшення антикорупційних механізмів та запровадження громадського контролю; непрозорість процесу бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації, включаючи недостатню координацію; визначення критеріїв для підприємств, що є критично важливими для економіки та життєдіяльності населення, які потребують чіткішого регулювання.

Вирішення окреслених проблемних питань потребує комплексного підходу та реформування існуючих процедур і нормативно-правової бази.

По-перше, для усунення певної специфіки та зловживань службовим становищем необхідно запровадити прозорі механізми контролю за діяльністю ТЦКСП. Наведене, може бути досягнуто шляхом впровадження незалежних антикорупційних органів, які будуть здійснювати моніторинг та аудит роботи вказаних структур. Додатково слід розглянути можливість утворення механізмів анонімного повідомлення про зловживання, з метою захисту відповідних осіб, що повідомляють про неправомірні дії.

По-друге, для покращення нормативно-правової бази необхідно внесення відповідних змін до законодавства, що регламентує призначення та звільнення керівників ТЦКСП. Встановлення чітких вимог до кандидатів, процедур перевірки їх доброчесності та механізмів звітності перед контролюючими і вищестоящими органами сприятиме підвищенню їх відповідальності. До цього слід включити розробку та затвердження стандартів контролю за діяльністю ТЦКСП з боку Міністерства оборони України та Генерального штабу ЗС України, що забезпечить більш ефективний нагляд.

Не менш важливим є питання вдосконалення процедури вручення повісток військовозобов'язаним, що включає в себе розробку чітких алгоритмів та стандартів для їх видачі, а також забезпечення відкритості цього процесу, що сприятиме підвищенню довіри до органів, які здійснюють мобілізацію, і зменшить ймовірність зловживань службовим становищем.

Варто ініціювати зміни до законодавчих актів, що регулює діяльність ТЦКСП, для покращення громадського контролю. Включення громадських рад до процесу прийняття рішень та моніторингу їх виконання допоможе підвищити прозорість роботи ТЦКСП і зменшити ризики корупції.

Щодо бронювання військовозобов'язаних, важливо забезпечити чітку координацію між Мінекономіки та Міністерством оборони України, що дозволить спростити процес бронювання та зробити його більш прозорим. Розроблення електронної системи, дозволить відстежувати процес бронювання, забезпечить доступ до інформації для всіх зацікавлених сторін і зменшить ймовірність помилок та корупційної складової.

Останнім, але не менш важливим, є вдосконалення критеріїв для визначення критично важливих підприємств. Встановлення чітких та зрозумілих критеріїв, які враховують особливості конкретних галузей та їх значення для національної економіки та безпеки, дозволить ефективніше залучати ресурси в умовах мобілізації.

Висновок. Важливо підкреслити комплексний підхід до вирішення проблем правового регулювання, які виникають у зв'язку із сучасними викликами національної безпеки України. Проблеми, пов'язані з діяльністю ТЦКСП, зокрема недосконалість законодавчої бази, відсутність чітких процедур призначення та звільнення керівників, а також непрозорість процесу бронювання, ставлять під загрозу ефективність мобілізаційних заходів.

Важливо зазначити, що недоліки в координації між різними органами влади та специфіка діяльності ТЦКСП, що не є відкритою, ускладнюють контроль за їх роботою, створюючи можливості для зловживань. Для покращення ситуації необхідно запровадити прозорі механізми контролю, а також внести зміни до існуючого законодавства, що регулює дану діяльність. До цього входить встановлення чітких критеріїв для відбору критично важливих підприємств, вдосконалення процедур вручення повісток та забезпечення прозорості процесу бронювання військовозобов'язаних.

Отже, для забезпечення ефективного функціонування ТЦКСП та виконання військово-транспортного обов'язку в умовах мобілізації та воєнного стану, необхідно вжити комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення правового регулювання, посилення контролю за діяльністю цих структур, а також запровадження механізмів, що забезпечують підзвітність та прозорість в їх роботі. Виття наведених заходів не тільки підвищить обороноздатність держави, але й зміцнить довіру суспільства до органів, які здійснюють мобілізаційні заходи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки: Постанова КМУ від 23 лютого 2022 р. № 154. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2022-п#Text>
2. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 року № 2232-XII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 27. ст. 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
3. Діяльність територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки здійснюється в рамках правового поля. Вебсайт armyinform. 2023. Електронне видання. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/04/18/diyalnist-terytorialnyh-centriv-komplektuvannya-ta-soczialnoyi-pidtrymky-zdiysnyuetsya-v-ramkah-pravovogo-polya/>
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 435-IV Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2003, №№ 40–44, ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
5. Курінний Є.В. Особливості адміністративно-правового забезпечення діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки. Юридичний науковий електронний журнал. № 6. 2023. С. 333–336.
6. Про затвердження Положення про військово-транспортний обов'язок: Постанова КМУ від 28 грудня 2000 р. № 1921. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1921-2000-п#Text>

7. Про внесення змін до Положення про військово-транспортний обов'язок: Постанова КМУ від 17 червня 2015 р. № 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405-2015-p#Text>
8. Кознова О. Мобілізаційні зміни: військово-транспортний обов'язок. *Вебсайт ligazon*. 2024. Електронне видання. URL: https://biz.ligazon.net/news/227055_moblzatsyn-zmni-vyskovo-transportniy-obovyazok
9. Деякі питання реалізації положень Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час: Постанова КМУ від 27 січня 2023 р. № 76. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-p#Text>
10. Порядок бронювання військовозобов'язаних. *Вебсайт 7eminar*. 2024. Електронне видання. URL: <https://7eminar.ua/news/1408-poryadok-bronyuvannya-viiskovozobov'язanih>
11. Іващенко С.М.: Поняття та особливості нормативно-правових ризиків у діяльності суб'єктів військового управління із забезпечення національної безпеки та оборони України, *Юридичний науковий електронний журнал* № 11/2021, С. 422–425.
12. Пашенко Є.М., Іващенко С.М.: Поняття та принципи управління ризиками в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: «Право». Випуск № 77, частини 2, Ужгород 2023. Збірник наукових праць, м. Ужгород-2023. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2023, № 77. С. 102–107.